

УДК 343.102

А.М. ПРИТУЛА,

кандидат юридичних наук, доцент,
Науково-дослідний інститут Державної прикордонної служби України

ДОСУДОВЕ СЛІДСТВО ДЕРЖПРИКОРДОНСЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглядається питання щодо необхідності удосконалення діяльності Державної прикордонної служби України у сфері протидії злочинності на державному кордоні України шляхом внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про Державну прикордонну службу України», якими планується зобов'язати Державну прикордонну службу України здійснювати досудове розслідування злочинів, передбачених ст. 332 «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України», ст. 332-1 «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї», ч. 4 ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів» Кримінального кодексу України щодо використання завідомо підроблених документів при перетинанні державного кордону.

Ключові слова: прикордонна служба, досудове слідство, протидія злочинності, державний кордон.

Постановка проблеми. Результати оперативно-розшукової та оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України (далі — Держприкордонслужби), останніх виїзних нарад правоохоронних органів за участю Президента України, свідчать про те, що злочинність на державному кордоні продовжує існувати, а у деяких випадках — навіть і зростати. Для Держприкордонслужби України це стосується перш за все незаконного переправлення осіб через державний кордон України, порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, торгівлі людьми та використання особами завідомо підроблених документів для перетину державного кордону України.

Мета статті. Пропозиції вдосконалення положень чинного кримінального процесуального законодавства з метою ефективної реалізації принципу розумних строків у кримінальному судочинстві, якнайшвидшого, повного і неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним переміщенням осіб через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї.

Викладення основного матеріалу. Однією з причин продовження існування кримінальних правопорушень пов'язаних з незаконною міграцією є відсутність у Держприкордонслужби України підрозділів досудового слідства.

Однією з основних функцій Держприкордонслужби України є участь

у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів [3].

Підрозділи Міністерства внутрішніх справ України (далі — МВС) та Служби безпеки України (далі — СБУ), які уповноважені проводити досудове слідство щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 332, 332¹, ч. 4 ст. 358 Кримінального кодексу України знаходяться на значній відстані від підрозділів охорони державного кордону, що унеможлиблює проведення ефективного досудового слідства та виявлення злочину на ранній стадії і злочинців по «гарячих слідах», залишаючи при цьому злочини безкарними.

В деяких випадках віддаленість підрозділів кордону до підрозділів досудового слідства сягає понад 100–200 км. З урахуванням поточного стану автомобільних доріг, подолання цієї відстані потребує значних зусиль та тривалого часу. Досудове слідство у вказаних кримінальних провадженнях згідно Кримінального процесуального кодексу України уповноважені здійснювати виключно обласні слідчі підрозділи МВС та СБУ [2].

Крім того, віддаленість підрозділів досудового слідства створює об'єктивні передумови для порушення процесуальних прав затриманих осіб, знищенню доказової бази у перші години після вчинення злочину та порушення основних засад кримінального провадження щодо розумних строків.

Про необхідність наділення Держприкордонслужби України слідчими повноваженнями говориться у висновках та рекомендаціях європейських експертів, зокрема експертів Місії ЄС з надання допомоги в питаннях кордону України та Республіки Молдова

(EUBAM) та експертів ЄС з оцінки виконання Плану дій щодо візової лібералізації у сфері інтегрованого управління кордонами.

Відповідно до Національного плану заходів з виконання другої фази Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, у п. 34 та 41 передбачено вдосконалення нормативно-правової бази з питань ефективного управління міграцією та протидії нелегальній міграції та розслідування справ про організовану нелегальну міграцію, зокрема ефективну співпрацю між відповідними державними органами. Правоохоронне співробітництво передбачає собою мету — забезпечення високого рівня оперативної та спеціальної слідчої спроможності правоохоронних органів та її послідовне і ефективне використання у боротьбі з прикордонною злочинністю. А у п. 73 вимагає забезпечення високого рівня оперативної та спеціальної слідчої спроможності правоохоронних органів та її послідовне і ефективне використання у боротьбі з прикордонною злочинністю [5].

Отже, назріла нагальна потреба в розробці такого механізму підтримання взаємодії і її організації, який враховуватиме фактор часу, особливостей правових норм, що визначають ступінь самостійності учасників взаємодії, а також потенційних можливостей їхніх сил і засобів. Основна увага при цьому має бути зосереджена на нормативно-правовій базі, оскільки відповідно до статті 19 Конституції України органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1].

Стратегія національної безпеки України передбачає реформування кримінально-процесуального законодавства

щодо системи досудового слідства, створення дієвої системи моніторингу криміногенної ситуації [6].

Розвиток Держприкордонслужби України як військового формування має забезпечити ефективну реалізацію політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону України, а також охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, у тому числі шляхом створення системи інтегрованого управління безпекою державного кордону України, удосконалення інформаційної, оперативної, технічної, фізичної складових, упровадження сучасних систем контролю, створення належно оснащених мобільних прикордонних загонів.

Сьогоднішні відсутність повноважень у Держприкордонслужби України, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через МВС України з розслідування кримінальних проваджень негативно впливає на стан кримінально-правової охорони державного кордону України, на ефективність та результативність досудового розслідування, оскільки в цьому разі не досягається мета кримінального провадження — забезпечення швидкого, повного розслідування, дискредитує Україну як правову державу.

У Держприкордонслужбі України доцільно б було запровадження в оперативно-розшукових підрозділах Департаменту оперативної діяльності Держприкордонслужби штатної одиниці в межах існуючого штату — слідчий (детектив), яка буде уповноважена здійснювати одночасно оперативно-розшукову діяльність та досудове слідство (за прикладом детективів та старших детективів Національного антикорупційного бюро України, згідно Закону України «Про націо-

нальне антикорупційне бюро України» [4]). Запропоновані зміни підвищать ефективність та результативність оперативно-розшукових підрозділів відповідно до нині існуючих критеріїв оцінки оперативно-розшукової діяльності, які є ніщо іншим, як статистичним ознакамлюванням. В оперативно-розшукових підрозділах, які є у Національного антикорупційного бюро України, СБУ, МВС, Державної фіскальної служби в якості критерію оцінки береться лише кількість оперативно-розшукових справ та їх результативність. Крім того, кримінальним процесуальним законодавством усі ці органи наділено повноваженнями досудового слідства.

Висновки. Пропонується шляхом внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та до Закону України «Про Державну прикордонну службу України» зобов'язати Держприкордонслужбу України здійснювати досудове розслідування злочинів, передбачених ст. 332 «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України», ст. 332-1 «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї», ч. 4 ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів» Кримінального кодексу України щодо використання завідомо підроблених документів при перетинанні державного кордону.

Також у разі, якщо під час розслідування зазначених злочинів будуть встановлені злочини, передбачені ст. 149 «Торгівля людьми» Кримінального кодексу України, вчинені особою, щодо якої здійснюється досудове розслідування, вони мають розслідуватися слідчими (або детективами) органів Держприкордонслужби України.

Прийняття цих пропозицій до Законів дозволить підвищити ефективність протидії злочинності на державному кордоні України та забезпечить більш повну реалізацію можливостей Держприкордонслужби України із захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень при здійсненні охорони державного кордону України, прикордонного контролю і пропуску осіб через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї, виявлення і припинення випадків незаконного їх

переміщення, а також швидке, повне та ефективне розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності.

Проте, не тільки кримінальне процесуальне законодавство в частині удосконалення діяльності Держприкордонслужби України у сфері протидії злочинності на державному кордоні України потребує свого оновлення з урахуванням взятих Україною на себе зобов'язань, але і кримінальне, і про це мова піде у наступних публікаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9-10, № 11-12, № 13. — Ст. 88.
3. Про Державну прикордонну службу України: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 27. — Ст. 208.
4. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України // Відомості Верховної Ради. — 2014. — № 47. — Ст. 2051.
5. Про затвердження Національного плану заходів з виконання другої фази Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 805-р // Урядовий кур'єр. — 2014. — 167 с. (20 вересня).
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 травня 2015 року // Офіційний вісник України. — 2015. — № 43. — Ст. 1353.

Притула А.М.

Досудебное следствие Государственной пограничной службы Украины как средство противодействия преступности на государственной границе Украины.

Аннотация. В статье рассматривается вопрос относительно необходимости усовершенствования деятельности Государственной пограничной службы Украины в сфере противодействия преступности на государственной границе Украины путем внесения изменений в Уголовный процессуальный кодекс Украины, Закон Украины “О Государственной пограничной службе Украины”, которыми планируется обязать Государственную пограничную службу Украины осуществлять досудебное расследование преступлений, предусмотренных в. 332 “Незаконное перемещение лиц через государственную границу Украины”, ст. 332-1 “Нарушение порядка въезда на временно оккупированную территорию Украины и выезда из нее”, ч. 4 в. 358 “Подделка документов, печатей, штампов и бланков, сбыт или использование поддельных документов, печатей, штампов” Уголовного кодекса Украины относительно использования заведомо поддельных документов при пересечении государственной границы.

Ключевые слова: пограничная служба, досудебное следствие, противодействие преступности, государственная граница.

Prytula A.

Preliminary investigation by the State Border Guard Service of Ukraine as a means of combating crime at the state border of Ukraine.

Summary. This article examines the necessity of improvement of the State Border Guard Service of Ukraine while combating crime at the state border of Ukraine by amending the Criminal Procedure Code of Ukraine and the Law of Ukraine “On the State Border Guard Service of Ukraine”. It is planned to oblige the State Border Guard Service of Ukraine to conduct a preliminary investigation of crimes, provided by articles 332 “Illegal movement of persons across the state border of Ukraine”, 332-1 “Violation of a procedure on entry into the temporary occupied territory of Ukraine and departure from it”, p.4 article 358 “Forgery of documents, stamps, seals or letterheads, and sale or use of forged documents” of Criminal Code of Ukraine regarding the knowingly false documents at border crossings.

Keywords: Border Guard Service, preliminary investigation, combating crime, state border.

